

Надзея СЕНАТАРАВА

КАЗКІ АБ КАХАННІ І ЦІШЫНІ

Таццяна Сівец. Таму, хто знойдзе...
Мінск, 2008.

У мінулым годзе выйшаў зборнік вершаў, прозы, п'ес і перакладаў Таццяны Сівец «Таму, хто знойдзе...». Аўтарка дастаткова вядома ўжо прыхільнікам літаратуры па кнігах «Праляцець па вясёлцы» і «Ліпеньская навальніца», дзе яна раскрылася як паэтэса з асабістым светапоглядам, якая знаходзіцца ў пастаянным пошуку свайго месца ў сучасным свеце. Несумненна, што Таццяна Сівец — яскравая прадстаўніца новага літаратурнага пакалення, пакалення XXI стагоддзя. Яна сучасная пісьменніца не толькі таму, што пачала сталець разам з новым стагоддзем, а найперш сваім адчуваннем хуткаплыннасці часу і адкрытасцю ўсяму найноўшаму. Яе творы сугучны пульсу электроннага стагоддзя, калі няма месца спакою і ціхамірнасці, а толькі палёт і хуткасць, хуткасць і палёт. Нельга сказаць, што вершы і проза Т. Сівец лёгкія для чытання і ўспрыняцця. Сэнс іх нярэдка нараджаецца ў працэсе чытання. Бывае, што сам чытач з'яўляецца крыніцай гэтага сэнсу. Адным з такіх шматсэнсавых, на маю думку, вершаў можна лічыць наступны:

Вырай — мой страчаны рай,
твой найздзейснены дзень...
Паляцелі?
Я хварэю на сцень —
Мы з табой памяняліся цэнямі...
Целы
Засталіся на месцах.
На месяц
Накінуць вяроўку — арэлі
Зрабіць бы... Згарэлі
Твае маякі.
І якія
Краіны, калі
Ты не ведаеш мовы майй?!

Сённяшня літаратурная моладзь знаходзіцца ў пошуку новых спосабаў самавыражэння, галоўнае, каб гэта спрыяла развіццю творчай асобы і прыводзіла да цікавых знаходак. Тонкае светаадчуванне пісьменніцы, яе незвычайны філасафічны падыход да паўсядзённасці напаяняюць творы свежым паветрам новых ідэй. Наш час і патрабуе ад творчага чалавека нестандартнага мыслення, новага падыходу да жыцця. Таццяна Сівец атрымала добрую гуманітарную адукацыю, закончыла факультэт беларускай філалогіі і культуры БДПУ імя М. Танка, аспірантуру Інстытута мовы і літаратуры імя Я. Коласа і Я. Купалы Нацыянальнай акадэміі навук Беларусі, працуе на радыёстанцыі «Беларусь» у аддзеле падрыхтоўкі праграм на замежных мовах. Можна зазначыць, што і вучоба, дзе яна сустрэла нямала выдатных настаўнікаў і дарадцаў, і цікавая праца дапамагаюць маладой, багата адоранай дзяўчыне знайсці правільны напрамак у розных праявах творчага жыцця. А пакуль Т. Сівец толькі пачала асвойваць свежыя літаратурныя струмені, спрабуе сваімі крыламі намацаць іх сілу, гатова спазнаць радасць і расчараванне. Таму яна спрабуе сваё пяро ў розных жанрах, выпрацоўвае свой асабісты стыль, а галоўнае тое, што свае творы пісьменніца імкнецца напоўніць сапраўднай літаратурнай сутнасцю.

Маладое пакаленне беларусаў у наш час вандруе па свеце свабодна, не прызнаючы ніякіх межаў і абмежаванняў, а творчая моладзь падарожнічае не толькі на ўсіх прыдатных для падарожжа відах транспарту, а часта — з дапамогай слова па строфах і рыфмах вершаў. Верагодна, гэта самы варты з усіх вядомых спосабаў вандровак, ва ўсялякім выпадку, самы вытанчаны.

Давайце павандруем і мы з вамі па старонках новай кнігі Таццяны Сівец і пазнаёмімся з героямі яе твораў.

Прысутнасць самой паэтэсы ў кожным вершаваным творы абавязковая, яшчэ часта ў яе строфах можна напаткаць Яго... Многія вершы, якія ўвайшлі ў зборнік «Таму, хто знойдзе...», напоўнены каханнем, тым шчырым пачуццём, якое перапаўняе сэрца дзяўчыны. Неардынарнасць светапогляду дапамагае ёй перадаваць пачуцці вершаваным словам незвычайна, і таму ў вершах вы не знойдзеце простых уздыхаў на лаўцы і прагулак пад месяцавым святлом, затое можна наталіцца такім васьмірадкоўем:

Хутка сходнія дні,
Хутка сцішыцца шал месяцовы,
І засліцца ветах
На лейчынах млечных дарог...
Ты павесіш свой німб
Над дзвярыма, нібыта падкову.
Я накладваю вета
На слова, што ты не збярог.

Каханне — гэта вялікае шчасце, збаўленне ад адзіноты і бессэнсоўнасці жыцця. Яно нараджае нешта незямное, светлае, лёгкае, радаснае, а верш напаўняецца такімі прыгожымі словамі, што на хвілю дранцвее сэрца і падступаюць слёзы:

Тады сутонь становіцца святлом,
Спатоліўшы ахвярныя надзеі.
Чужы палёт раўняецца падзенню
На памяжоўі між дабром і злом.

Але ж не ўся лірыка Т. Сівец такая пяшчотная і плаўная, большасць яе вершаў насычаны вельмі пякучымі эмоцыямі, пачуцці перададзены з неверагодным уздымам, прапушчаны праз сэрца з нервовым надрывам, на краі магчымасці вытрымаць усё пасланае звыш: «Гэты дзень — як праклён, гэта ноч — бы пухліна. // Рыхтаваны дубой — паляванне на боль. // Стогадовых надзеяў здабытак хвілінны — // Апатрыдная радасць сустрэчы з табой», а далей моц псіхалагічных суадносінаў яшчэ нарастае: «Мы палілі палацы былых паражэнняў, // Мы цалялі па крылах сівых галубоў, // А за кроквямі

кратаў, стамланы, зблажэлы, // Назіраў і не верыў у горшае Бог...».

Часты паэтычны вобраз вершаў паэтэсы — цішыня, якая жыве і дзейнічае нароўні з чалавекам: «Жыццё сабе пашыю з цішыні, // З пяску і сноў зляплю пустое сэрца, // Што будзе біцца ў сотню кілагерцаў, // Пакуль жывы ў нябёсах рэшні зніч», прычым вобраз гэты гучыць у творчасці паэтэсы з асаблівай сілай:

Цішыня...

Бышам вар, апякае далоні і вусны,

Цішыня...

У вузлы пазакручвала ўсе скразнякі.

Цішыня...

Бы ў палонку, у снежна-блакітную
вусціш...

О, мой кат і ўладар!

Не жадаю табе цішыні...

А ў другім вершы Цішыня дзейнічае яшчэ больш энергічна: «Апускаю сцягі — у мой горад прыйшла Цішыня. // Заваёўчай нахабнай разбіла замкнёныя дзверы» і далей: «У агоніі крокаў растане надзея на крык, // Стане шэрая ноч Цішыні пашанотнаю прашчай... // Хай усцешыцца той, хто мой дом цішынёю скарыў // І сцягі запаліў над маёй безназоўнаю плошчай, — // Я вучуся маўчаць — пераможна, абложна, наўзрыд!..». Што дало паэтэсе, для якой слова — гэта яе зброя, самавыяўленне, той нябачны штуршок, каб так уславіць цішыню і напісаць: «Пакідаю свой дом — ён даволі цярэў галасы, // Каб агню нематы расчыніць аканіцы гасцінна!» і «Я сыходжу, каб быць з Цішынёю навечна «на Вы». Цішыня — гэта толькі адмысловая дзейная асоба творчасці ці нешта іншае і мае вялікі сэнс? Пра гэтым можна толькі здагадацца...

Смутац — паўнавартасная дзейная асоба верша «Дыялог аўтаркі з урачом» і начны суразмоўца паэтэсы. Ён прыходзіць да яе, «п'е гарбату і глядзіць на манітор», потым задае такія вар'яцкія пытанні, на якія ніхто не зможа даць адказ: «Колькі будзе, калі дзень адняць ад ночы? // Як памножыць цень на сонца // І знайсці ўчарашні дзень? // Дзе вучыцца чара-

дзеіству // І цярпенню, каб аднойчы // Затрымаць адбітак ветру на спалоханай вадзе?» Такія пытанні, верагодна, могуць пачуць, акрамя маладых паэтэс «а чацвёртай, па світанні...», хіба што ўрачы ад пацыентаў лячэбніц з кратамі на вокнах. Завітала ў верш і адзінота, якая ў кожнага свая, на думку паэтэсы: «Кожнаму — адзінота свая... // І крок, і рух у яе адрозны: // Каму — сумненні, камусьці — крозы, // А мне хай будзе вясёлы ямб».

Лірычная гераіня Таццяны Сівец і іншыя вобразы, што жывуць у яе вершах і не былі разгледжаныя намі, своеасаблівыя і часта не вельмі радасныя, але без іх не бывае жыцця. Паэтычная мова аўтаркі вельмі сакавітая, арыгінальнасць яе метафар, параўнанняў, эпітэтаў, незвычайных вобразаў заважвае: «Прачнуцца — і глядзець, як па мансардах // Рудое кацяння ганяе сум...», «На канапе маёй кацянём прытулілася ноч», «Замест гарбаты настойваць жаль», «Гэтак светла — маліцца слязьмі // І ў світанак захутвацца снежны...», «Поўня грэлася над вогнішчам...», «Ноч глядзела на нас // Касавурым каровіным вокам, // Учарашнія сны // Паміралі на мокрай траве», «І словы чаромхавай квеценню // Асыплюцца з вуснаў», «на захадзе сонца // Зязюляй шукае гняздо». «Наізвае пачуцці на агонь // Наіўная танцорка Пражскіх пляцаў», «Яснавокая поўня, нібыта малая сястра, // Назірала за мною, забраўшыся на падаконне», «Бы васы, замкнёныя ў скрыні малой, // Гудзелі ўспаміны, зняважана-злосна». Палітра эмоцый і пачуццяў паэтэсы настолькі багатая, што прыклады гэтыя можна было б прыводзіць бясконца, многія з іх светлыя і добрыя, але ж у некаторых надта трапных, а падчас і страшнаватых, дамінуе чорны колер, што здольна выклікаць у чытача нават прымхлівы жак:

Дзве птушкі, перабітыя адной
Маланкай... Не ратуе безнадзейнасць
Ад слова, ператворанага ў дзею!

Многія вершы Т. Сівец — цудоўная гармонія слова і сэнсу, накіраваныя апісання аднаго дня, «зня-

можана-кароткага», якому пашчасціла быць занатаваным у яе вершы. Ён так прыгожа расквечаны паэтычным словам, што купаешся ў ім, як у чысцюткай крынічнай вадзе:

Азёры сноў пілі тваё дыханне,
У прагнасці гублялі берагі...
І гэтак пачынаўся дзень другі
Ад нараджэння нашага кахання.

Ляжаў світанак на тваіх руках
Жвірынкаю ружовага мармуру,
Глытала сонца волкую пахмурнасць
З нясперпам згаладалага звярка.

Зусім іншыя словы ляглі ў аснову другога верша, дзе чорнай хмарай наплывае ў словы напружанасць і з небывалай сілай паказаны неспакойны псіхалагічны стан аўтара: «Перабітых дарог // Заскарузлыя хцівыя пальцы... // Я іду напрасцяк, // Я хрыбты хрызантэмам крышу... // І данайскіх дароў // Не прымаю, // І хрып на распяці // Я не чую... // Ёсць толькі святло // І, бы провад аголены, шум». Так разнастайна і ўмела карыстаецца паэтэса словам для прыдання рознай танальнасці творам, выяўлення рознага настрою.

Аўтарка трапна ўплятае ў карунак вершаў выразы сусветнаведомых герояў мінулых стагоддзяў: «Вітанне Цэзару ад тых, хто йдзе на смерць!», «Хай будзе рана мая смяротнай!» — // Казалі воі і слалі неба сабе пад ногі...», што служыць упрыгожваннем малюнка вершаў.

Валоданне некалькімі замежнымі мовамі дае магчымасць Таццяне Сівец лёгка жангліраваць асобнымі словамі і цэлымі выказваннямі з лацінскай, англійскай, нямецкай, французскай і іншых моў. Гэтая асаблівасць нагадвае творчую працу выдатнага шэф-повара, які, каб надаць фірменнай страве непаўторны смак і вытанчанасць, ужывае асобныя, вядомыя толькі яму спецыі. Такімі прыправамі ў вершах Т. Сівец з'яўляюцца іншамоўныя словы, якія яна ўжывае ў большасці вершаў да месца і вельмі трапна, і яны падкрэсліваюць асноўную думку твора. Так слова «свабода» ў вершы з ідэнтычнай назвай паўтараецца трохкратна на род-

най мове з рознымі знакамі прыпынку, а паўтарэнне гэтай жа сентэнцыі на французскай мове з'яўляецца тым апошнім неабходным штрыхом, які надае яшчэ большую вастрыню твору.

Вялікі сэнс, на маю думку, нясе падзагалавак зборніка — «Каханне ды іншыя казкі». Па-першае, адсюль выходзіць, што каханне — ёсць казка. Пра казачнасць найпрыгажэйшага на зямлі пачуцця хто толькі не пісаў і не гаворыў. Па-другое, усе іншыя творы, якія склалі зборнік, таксама казкі. Праўда, п'еса «Шафа» па сваім афармленні казка, але надта жудасная. Тэматыка нагадвае добра вядомыя нам часы сталінскіх рэпрэсій, аб гэтым жа гаворыць і сама аўтарка: «Дзеянне адбываецца ў трыццатыя гады мінулага стагоддзя», але каму, якой узроставай катэгорыі чытачоў і гледачоў, калі ставіць па п'есе спектакль, можна адрасаваць гэты твор — загадка. У падлеткаў п'еса наўрад ці выкліча цікавасць з-за сваёй прастаты, а адрасаваць яе маленькім чытачам таксама нельга, бо п'еса, якая напісана як бы на іх узрост, не зможа даць ім пазітыўнай сэнсавай нагрукі і тэматычна, і з-за непрадуманасці сюжэта і яго незавершанасці. Усе знаходзяцца на раздарожжы, лёс бацькоў да канца не вырашаны, яны так і засталіся разлучанымі з дзецьмі, дабро не перамагло зло, ніякая чароўная палачка не зможа замяніць подзвіг чалавека, калі ён ратуе сваіх родных.

У лік «казак» трапіла адно вельмі рэалістычнае апавяданне, няхай і з незвычайнай назвай «Добрайраніцы-дзецісдайцекаліласка». Яно распавядае пра адзін звычайны дзень студэнткі-практыканткі, якой некалі была і

сама аўтарка гэтага твора, бо ўсе, хто атрымаў дыплом БДПУ, праходзілі практыку ў школе абавязкова. Чаму ж тады гэты апавед пра Ядвігу Францаўну Бурую ўвайшоў у раздзел «Казкі пра К»? Не магла ж аўтарка напісаць гэта беспадстаўна, пісьменнік усё павінен прадугледжваць і абдумваць. Фінал твора вельмі паказальны: «Апошні дзень педагогічнай практыкі. Ядвіга Францаўна, прыходзьце да нас яшчэ! Дзякуй, дзеці! (І няпрошаная сляза скацілася па ейнай шчацэ.) Не дачакаецца!!!» Вось гэтае «Не дачакаецца» ды яшчэ тры клічнікі ў канцы гавораць адназначна аб намерах студэнткі не звязваць сваё жыццё ў далейшым са школай. Але ж чаму няпрошаная сляза скацілася па ейнай шчацэ? Шкадаванне. Але аб чым? Пра гэта мы можам толькі здагадацца, адказу ў тэксце няма. Вось таму і казка, што ўсё чараўніцтва, якое звязана са школай, з дзеткамі, з іх непасрэднасцю і даверам, можа ніколі не паўтарыцца. А можа, казка і зусім па іншай прычыне, проста, «каб зразумець іншага чалавека, трэба паглядзець на свет яго вачыма». Словы: «Мне сапраўды варта змяніць пагляд на жыццё!», якія прамаўляе юная чараўніца з п'есы «КМЧ», што таксама ўвайшла ў новы зборнік, могуць паслужыць заклікам аўтара і да ўсіх нас, чытачоў, каб мы па-новаму зірнулі на жыццё і ўбачылі паўсюль казку ў яе найлепшых праявах. А жаданне, якое выказвае яшчэ адна дзейная асоба гэтай п'есы-казкі, свойскі вуж Жалгуін-Каралюс — «Проста ва ўсім мусіць быць справядлівасць!», — спраўдзіцца наыве, толькі ў гэта трэба верыць.

